

روش
فهم حدیث

عبدالهادی مسعودی

تهران

۱۳۸۴

مسمودی، عبدالهادی، ۱۳۲۳

روش فهم حدیث / عبدالهادی مسمودی. — تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، دانشکده علوم حدیث، ۱۳۸۴.

ه، ۲۸۶ ص. — (سمت؛ ۹۰۱، الهیات؛ ۴۶)

ISBN 964-459-949-7

بها: ۱۸۰۰۰ ریال.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

A. Masoudi. The Way of Hadith Comprehension

ص.ع. به انگلیسی:

کتابنامه: ص. ۲۷۱ - ۲۸۱.

۱. حدیث — علم الدرایه. الف. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت). ب. دانشکده علوم حدیث. ج. عنوان.

۲۹۷/۲۶

BP ۱۰۹/م ۵۹

م ۸۴۰۱۰۸۹۲

کتابخانه ملی ایران

روش فهم حدیث

عبدالهادی مسمودی

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) شماره انتشار ۹۰۱، الهیات ۴۶ و دانشکده علوم حدیث

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۴

تعداد: ۳۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت ۱۸۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای ناشران محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبروی پمپ گاز، سازمان مطالعه و تدوین

نشانی: (سمت)، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۲۴۶۲۵۰۲.

www.saml.ac.ir info@saml.ac.ir

شهری، جنب حرم مطهر حضرت عبدالعظیم (ع)، دانشکده علوم حدیث، تلفن ۵۹۵۲۵۲۴۶،

www.hadith.ac.ir

info@hadith.ac.ir

نمبر ۵۹۵۲۳۸۵.

مقدمه ناشران

نیاز گسترده دانشگاهها به منابع و متون درسی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاهها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقاء کیفی و کمی منابع درسی از دوباره کاری جلوگیری به عمل آید.

به همین منظور، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) و دانشکده علوم حدیث دومین کار مشترک خود را با انتشار کتاب روش فهم حدیث به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

این کتاب برای دانشجویان رشته الهیات (علوم قرآنی و حدیث) در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «فقه الحدیث» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. امید است علاوه بر دانشجویان، سایر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
	بخش اول: درآمد
۵	فصل اول: تعریف و کاربرد
۵	اهداف فصل
۵	تعریف فقه الحدیث
۷	تعریف برگزیده
۷	جایگاه فقه الحدیث
۱۰	ضرورت فقه الحدیث
۱۲	کاربرد و ثمره‌های فقه الحدیث
۱۳	تصدیق و شناخت
۱۴	فهم قوّت و ضعف حدیث
۲۰	نظام دادن اندیشه
۲۱	چکیده
۲۲	پرسش و پژوهش
۲۳	فصل دوم: پیشینه فقه الحدیث
۲۳	اهداف فصل
۲۴	نخستین گامها (دوره حضور)
۲۸	دوره تدوین جوامع اولیه (قرن سوم تا پنجم)
۲۸	۱. برقی
۲۸	۲. شیخ کلینی
۲۹	۳. شیخ صدوق
۳۰	۴. شیخ مفید و سید مرتضی
۳۲	۵. شیخ طوسی

۳۴	رکود نسبی (قرن ششم تا نهم)
۳۵	شکوفایی دوباره (قرن دهم و یازدهم)
۴۰	دورهٔ تدوین جوامع روایی متأخر (قرن یازدهم و دوازدهم)
۴۱	۱. فیض کاشانی
۴۲	۲. شیخ حرّ عاملی
۴۴	۳. علامهٔ مجلسی
۴۶	۴. معاصران مجلسی
۵۰	قرون اخیر
۵۴	چکیده
۵۵	پرسش و پژوهش
	بخش دوم: سیر فهم حدیث
۵۸	سیر اجمالی فهم حدیث
۶۰	فصل اول: پیش‌نیازهای فهم
۶۰	اهداف فصل
۶۲	یافتن نسخه‌های مختلف
۶۵	آگاهی از تصحیف و تحریف
۶۶	الف) تصحیف نوشتاری
۶۹	ب) تصحیف شنیداری
۶۹	تصحیح اجتهادی
۷۱	چکیده
۷۲	پرسش و پژوهش
۷۳	فصل دوم: فهم مفردات
۷۳	اهداف فصل
۷۴	علم صرف
۷۴	الف) نقش صرف در فهم صحیح
۷۶	ب) نقش صرف در یافتن معنای لغت
۷۸	ج) نقش صرف در درک زیباییها
۷۹	لغت‌شناسی

۷۹	الف) شیوهٔ تقلیدی
۸۰	برای مطالعه بیشتر
۸۳	ب) شیوهٔ اجتهادی
۹۲	چکیده
۹۳	پرسش و پژوهش
۹۵	فصل سوم: فهم ترکیبات
۹۵	اهداف فصل
۹۵	اعراب
۹۸	اصطلاحهای مرکب
۹۹	برای مطالعه بیشتر
۱۰۱	مجازها
۱۰۶	چکیده
۱۰۷	پرسش و پژوهش
۱۰۹	فصل چهارم: گردآوری قرینه‌ها
۱۰۹	اهداف فصل
۱۰۹	ضرورت یافتن قرینه‌ها
۱۱۱	انواع قرینه‌ها
۱۱۳	تضمین‌ها
۱۱۸	تعلیل امام
۱۲۱	سؤال راوی
۱۲۳	برای مطالعه بیشتر
۱۲۵	چکیده
۱۲۷	پرسش و پژوهش
۱۲۸	فصل پنجم: یافتن اسباب ورود حدیث
۱۲۸	اهداف فصل
۱۲۸	تعریف و اهمیت اسباب ورود حدیث
۱۳۱	شیوه یافتن اسباب ورود حدیث
۱۳۲	نمونه‌های حدیث شیعه
۱۴۳	نمونه‌های حدیث اهل سنت

۱۴۸	چگونگی تأثیر اسباب ورود حدیث
۱۴۹	چکیده
۱۵۰	پرسش و پژوهش
۱۵۱	فصل ششم: تشکیل خانواده حدیث
۱۵۱	اهداف فصل
۱۵۱	مفهوم خانواده حدیث
۱۵۳	ضرورت بازیابی خانواده حدیث
۱۵۳	اهل بیت علیهم السلام، نور واحدند
۱۵۴	نقل به معنا
۱۶۰	سیره محدثان
۱۶۲	فواید بازیابی خانواده حدیث
۱۶۳	تخصیص حکم
۱۶۵	تقیید حکم
۱۶۹	تبیین حکم
۱۷۳	شیوه‌های بازیابی خانواده حدیث
۱۷۳	مراجعه به جوامع روایی و تصانیف موضوعی
۱۷۴	استفاده از معجمهای لفظی و موضوعی
۱۷۵	بهره‌گیری از رایانه
۱۸۲	خانواده بزرگ حدیث
۱۸۲	مرتبطها
۱۸۴	متقابلها
۱۸۵	چکیده
۱۸۷	پرسش و پژوهش
۱۸۸	فصل هفتم: توجه به احادیث معارض
۱۸۸	اهداف فصل
۱۹۱	تأثیر در مفهوم متن
۱۹۱	حمل روایت بر معنای مجازی
۱۹۲	حمل الفاظ ظاهر در وجوب بر استحباب
۱۹۳	حمل امر بر رخصت
۱۹۴	حمل بر حالت ضرورت

۱۹۴	حمل الفاظ ظاهر در حرمت برکراحت
۱۹۵	تأثیر در فهم مقصود واقعی
۱۹۵	حمل بر تقیه
۱۹۷	نسخ
۱۹۹	نکته
۱۹۹	چکیده
۲۰۰	پرسش و پژوهش
۲۰۱	فصل هشتم: بهره‌گیری از دستاوردهای بشری
۲۰۱	اهداف فصل
۲۰۱	علوم انسانی
۲۰۲	دانش بشری
۲۰۲	امکان تأثیر دانشهای بشری بر فهم حدیث
۲۰۳	نظر برگزیده
۲۰۴	فرایند تأثیر دانشها بر فهم حدیث
۲۰۷	شرحها و ترجمه‌ها
۲۰۸	چکیده
۲۰۹	پرسش و پژوهش
	بخش سوم: موانع فهم حدیث
۲۱۲	فصل اول: موانع فهم متن
۲۱۲	اهداف فصل
۲۱۳	اشتراک لفظی
۲۱۸	تحول زبان
۲۲۳	خلط معنای لغوی و اصطلاحی
۲۲۶	نکته
۲۲۸	خلط معنای فارسی و عربی
۲۲۹	نادیده گرفتن حروف
۲۳۱	تصحیف و تحریف
۲۳۳	تقطیع نادرست

۲۳۵	چکیده
۲۳۶	پرسش و پژوهش
۲۳۷	فصل دوم: موانع فهم مقصود
۲۳۷	اهداف فصل
۲۳۷	تنبیه ناقص
۲۳۹	پیش فرض ذهنی
۲۴۰	پیروی از احوال و آراء
۲۴۴	برخورد گزینشی
۲۴۵	ساده‌انگاری
۲۴۸	برای مطالعه بیشتر
۲۵۰	بسته ذهنی (جمود)
۲۵۲	اخباریگری
۲۵۳	خلط جری و تطبیق با تفسیر
۲۵۴	قرار گرفتن در جای نامناسب
۲۵۶	نادیده گرفتن آهنگ سخن
۲۵۹	چکیده
۲۶۲	پرسش و پژوهش
۲۶۳	پیوستها
۲۶۳	پیوست ۱: کتب مهم لغت عربی
۲۶۸	پیوست ۲: کتب مهم غریب الحدیث
۲۷۱	فهرست منابع
۲۸۲	اعلام

پیشگفتار

در روزگار کنونی و از پی وزش تندبادهای شک و تردید، دیگر نقل و شرح ساده روایات کارایی گذشته را ندارد و بسنده کردن به گزارش کار پیشینیان و تن زدن از تلاش برای افزودن به این گنجینه غنی ما را در برابر سیل پرسشها و نیازهای سلاح می‌گذارد.

عالمان پیشین، رسالت خطیر خود را در حفظ و انتقال میراث گرانبهای برجای مانده از معصومان و پیشوایان بزرگ دین به انجام رساندند و با به کارگیری همه توان خویش، در حلّ و شرح مشکلات احادیث، گامهایی بلند برداشتند که در قالب بیان و ایضاح و تعلیقه و شروح کوتاه و بلند جلوه نموده است و اینک بر ماست که با کند و کاو در این ذخیره علمی به روشهایی عام و فراگیر دست یابیم، که حداقل در حوزه حدیث، کارایی لازم را داشته و درگشودن راههایی نو و ارائه پاسخ به پرسشهای تازه مؤثر باشد.

نوشته در پیش رو، تلاشی خرد و از جرگه گامهای نخست و لرزان در این راه ناپیموده است. تلاشی که از پس سالها توفیق حدیث خوانی و تدوین و تنظیم مجموعه دائرة المعارف گونه میزان الحکمه در مؤسسه فرهنگی دارالحدیث نصیب این قلم شد و با نقد و ارشاد سه تن از اساتید برجسته حوزه و دانشگاه نواخته گشت و از این رو بر خود لازم می‌دانم در آغاز، از جناب حجة الاسلام والمسلمین محمدی ری شهری که حق استادی برگردن این جانب دارند و نیز حجج اسلام محمد کاظم طباطبایی و محمد کاظم رحمان ستایش و جناب آقای دکتر مجید معارف که با راهنمایی و نقادی اصلاحگرانه خود سهم عمده‌ای را در تدوین این دفتر دارند، سپاس بگزارم. همچنین از

جناب حجة الاسلام احمد غلامعلی که به هنگام تدریس این مجموعه، خرده گیریهایی بس گرانبها را به ارمغان آوردند و نیز از معاونت پژوهشی دانشکده علوم حدیث که زمینه نشر این اثر را فراهم آوردند، همچنین از جناب آقای سید محمد دلال موسوی، ویراستار اولیه، تشکر کنم، امید که این کوششها خرسندی خداوند و حجت بر حقش را تحفه راه ما سازد.

عبدالهادی مسعودی

پاییز ۱۳۸۲